

BIZNESNI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA KOMPANIYALAR QIYMATINI BAHOLASH

Jurabayev Nodirbek Mamasidiq o'g'li

Namangan viloyati oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar boshqarmasi

Innovatsion rivojlanish shu'basi mudiri

Annotatsiya: Biznesni raqamlashtirish sharoitida kompaniyalar qiymatini baholash an'anaviy usullardan farq qiladi. Yangi texnologiyalarning paydo bo'lishi bilan kompaniyalarning qiymatini belgilovchi omillar tubdan o'zgarib bormoqda. O'zbekiston kompaniyalarining qiymatini baholashda mahalliy bozorning o'ziga xos xususiyatlari, qonunchilik bazasi va raqamli infratuzilmaning rivojlanish darajasini hisobga olish zarur.

Kalit so'zlar: biznesni baholash, biznes qiymati, biznes qiymatini boshqarish, startup kompaniyalarni baholash.

Аннотация: оценка стоимости компаний в контексте оцифровки бизнеса отличается от традиционных методов. С появлением новых технологий факторы, определяющие ценность компаний, радикально меняются. При оценке стоимости узбекских компаний необходимо учитывать особенности местного рынка, законодательную базу и уровень развития цифровой инфраструктуры.

Ключевые слова: оценка бизнеса, стоимость бизнеса, управление стоимостью бизнеса, оценка стартапов.

Aannotation: assessing the value of companies in the context of business digitization is different from traditional methods. With the advent of new technologies, the factors determining the value of companies are radically changing. When assessing the value of companies in Uzbekistan, it is necessary to take into account the specifics of the local market, the legislative base and the level of development of digital infrastructure.

Keywords: business valuation, business value, business value management, startup company valuation.

KIRISH

Biznes dunyosida raqamlashtirish jarayonlarining kuchayishi bilan kompaniyalar qiymatini baholash an'anaviy usullariga yangicha yondashuvlar talab etilmoqda. Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi kompaniyalarning faoliyati, moliyaviy ko'rsatkichlari va bozordagi pozitsiyasiga tubdan o'zgarishlar kiritmoqda. Bu o'z navbatida, kompaniyalarning qiymatini aniqlash uchun yangi metodologiyalarni ishlab chiqish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Raqamlashtirish kompaniyalar qiymatiga qanday ta'sir qiladi?

Yangi daromad manbalari: Raqamli texnologiyalar orqali kompaniyalar yangi mahsulot va xizmatlarni yaratib, bozordagi o'z o'rnini mustahkamlashi mumkin. Bu esa kompaniyaning daromadlilikini oshirib, uning qiymatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xaroratlarni kamaytirish: Raqamli texnologiyalar yordamida kompaniyalar ishlab chiqarish jarayonlarini optimizatsiya qilib, xarajatlarni kamaytirishi mumkin. Bu esa kompaniyaning foydadorligini oshirib, uning qiymatini oshiradi.

Mijozlar bilan munosabatlarni yaxshilash: Raqamli marketing va mijozlar bilan bog'lanish kanallari orqali kompaniyalar mijozlarning ehtiyojlarini yaxshiroq anglab, ularga shaxsiylashtirilgan xizmatlar ko'rsatishi mumkin. Bu esa mijozlarning loyalligini oshirib, kompaniyaning bozordagi pozitsiyasini mustahkamlaydi.

Innovasionlik: Raqamli texnologiyalar kompaniyalarga yangi innovasion Yechimlarni yaratish imkonini beradi. Bu esa kompaniyaning raqobatbardoshligini oshirib, uning bozordagi o'rnini mustahkamlaydi.

Ma'lumotlar xavfsizligi: Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi bilan ma'lumotlar xavfsizligi masalasi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ma'lumotlarning yo'qolishi yoki o'g'irlanishi kompaniyaning obro'siga jiddiy putur etkazadi va uning qiymatini kamaytiradi.

Raqamlashtirish sharoitida kompaniyalar qiymatini baholashning o'ziga xos jihatlari

Intellectual aktivlarning qiymati: Raqamli texnologiyalar davrida intellektual aktivlar (patentlar, nou-xau, brendlar va boshqalar) kompaniyaning qiymatini belgilovchi muhim omillardan biriga aylanmoqda.

Ma'lumotlarning qiymati: Kompaniyada to'plangan ma'lumotlarning miqdori va sifati uning raqobatbardoshligini belgilaydi. Shu sababli, ma'lumotlarning qiymatini baholash muhim ahamiyat kasb etadi.

Texnologik innovasiyalarning qiymati: Kompaniyaning innovasion salohiyati va yangi texnologiyalarni joriy etish qobiliyati uning uzoq muddatli istiqbolini belgilaydi.

Kiberxavfsizlik: Kiberhujumlarning oqibatlari kompaniyaning moliyaviy ahvoliga jiddiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli, kompaniyaning kiberxavfsizlik tizimini baholash muhim ahamiyat kasb etadi.

ASOSIY QISM

Biznesni raqamlashtirish sharoitida kompaniyalar qiymatini baholashda,

O'zbekistondagi startap kompaniyalarni baholash: Yangi bozordagi imkoniyatlar va muammolar misoli sifatida

O'zbekistonda startap ekotizimi tez sur'atlar bilan rivojlanib bormoqda. Buning asosiy sabablaridan biri – davlat tomonidan startaplarni qo'llab-quvvatlash siyosatining faol amalga oshirilishidir. Biroq, O'zbekistondagi startap kompaniyalarni

baholash o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, bu bozorning yangiligi va nostabilligi bilan bog'liq.

O'zbekiston startaplarining o'ziga xos jihatlari:

Bozorning yangiligi: O'zbekiston bozorida ko'plab segmentlarda raqobat past bo'lib, bu startaplar uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Biroq, bozorning yangiligi tufayli, kompaniyaning kelajagini aniq baholash qiyin kechadi.

Huquqiy bazaning shakllanishi: Startap ekotizimi uchun zarur bo'lgan qonunchilik bazasi hali to'liq shakllanmagan. Bu esa investisiyalarni jalb qilish va kompaniyalarni baholash jarayonlarini murakkablashtiradi.

Malakali kadrlar etishmasligi: O'zbekistonda startap ekotizimi uchun zarur bo'lgan malakali kadrlar etishmasligi kuzatiladi. Bu esa kompaniyalarning rivojlanishiga to'sqinlik qilishi mumkin.

Investisiyalarning etarli yemasligi: O'zbekistonda startaplarga investisiya kiritishga tayyor bo'lgan investorlar soni hali kam. Bu esa kompaniyalarning o'sishi uchun zarur bo'lgan moliyaviy resurslarni topishda qiyinchiliklar tug'diradi.

O'zbekistondagi startap kompaniyalarni baholash usullari

O'zbekistondagi startap kompaniyalarni baholashda quyidagi usullardan foydalaniladi:

Daromadga asoslangan baholash: Bu usul asosan ishga tushirilgan va barqaror daromad olishga boshlagan startaplar uchun qo'llaniladi. Bu erda kompaniyaning kelajakdagi daromadini baholab, unga nisbatan diskont stavkasini qo'llab, kompaniyaning hozirgi qiymatini aniqlanadi.

Xarajatlarga asoslangan baholash: Bu usul asosan yangi tashkil etilgan va hali daromad ola boshlamagan startaplar uchun qo'llaniladi. Bu erda kompaniyaning barcha xarajatlarini hisobga olib, ularning kelajakdagi daromadga aylanishini taxmin qilinadi.

Bozorga asoslangan baholash: Bu usul asosan o'xshash kompaniyalarning bozordagi qiymatini tahlil qilishga asoslanadi.

Intellectual mulkka asoslangan baholash: Agar startapning asosiy aktivlari intellektual mulk huquqlari bo'lsa, unda bu usul qo'llaniladi.

O'zbekistondagi startap kompaniyalarni baholashdagi qiyinchiliklar

Noaniq kelajak: O'zbekiston bozorining nostabilligi tufayli, startapning kelajakdagi daromadini aniq baholash qiyin.

Ma'lumotlarning yetishmasligi: Ko'pgina startaplarda moliyaviy hisob-kitoblar to'liq yuritilmaydi, bu esa baholash jarayonini qiyinlashtiradi.

Tajribaning yetishmasligi: O'zbekistonda startap kompaniyalarni baholash bo'yicha kadrlar etishmasligi kuzatiladi.

Investisiyalarning turli xil turlari: O'zbekistonda startaplarga investisiya kiritish uchun turli xil moliyaviy instrumentlardan foydalaniladi, bu esa baholash jarayonini murakkablashtiradi.

O'zbekistondagi startup kompaniyalarni baholash murakkab va ko'p jihatli jarayondir. Bu jarayonda bozorning o'ziga xos xususiyatlari, kompaniyaning faoliyat sohasi, rivojlanish bosqichi va boshqa ko'plab omillarni hisobga olish lozim.

Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida har bir kompaniya uchun turli xil usullar va vositalar yordamida amalga oshirilayotgan moliyaviy-iqtisodiy faoliyat samaradorligini doimiy ravishda nazorat qilish juda muhimdir. Bunday monitoringning samaradorligi tahliliy nuqtai nazardan, aniq tahlil usulini qay darajada to'g'ri tanlanganligi va qo'llashiga bog'liq. Tashkilotning samaradorligi qanchalik aniq o'rganilsa, tashqi va ichki foydalanuvchilar uchun kompaniyaning moliyaviy ahvoli va menejmentning turli darajalarida qabul qilingan qarorlar to'g'risida zarur ma'lumotlarni o'z ichiga olgan samarali ma'lumotlar shunchalik ishonchli bo'ladi.

XULOSA

O'zbekiston kontekstida kompaniyalar qiymatini baholash

O'zbekistonda raqamlashtirish jarayonlarining faol suratda amalga oshirilayotgani kompaniyalar qiymatini baholash metodologiyasini takomillashtirishni talab qilmoqda. O'zbekiston kompaniyalarining qiymatini baholashda quyidagi omillarni hisobga olish zarur:

Mahalliy bozorning o'ziga xos xususiyatlari: O'zbekiston bozorining o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda kompaniyaning qiymatini baholash uchun mahalliy ekspertlarning bilim va tajribasidan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Qonunchilik bazasi: O'zbekistondagi qonunchilik bazasining doimiy ravishda takomillashib borishi kompaniyalar qiymatini baholash jarayonini murakkablashtirishi mumkin. Shu sababli, qonunchilikdagi o'zgarishlarni doimiy ravishda kuzatib borish va ularni baholash jarayonida hisobga olish zarur.

Raqamli infratuzilma: O'zbekistondagi raqamli infratuzilmaning rivojlanish darajasi kompaniyalarning raqamli transformasiya jarayonlariga ta'sir ko'rsatadi va bu o'z navbatida kompaniyalar qiymatini baholashga ta'sir qiladi.

So'nggi yillarda kompaniyaning qiymatini boshqarish tizimida biznes qiymatini aniqlash masalasi ayniqsa dolzarb bo'lib qoldi. Bunda kompaniyaning qiymatini baholash jarayoni mutaxassislar tomonidan korxona faoliyati ko'rsatkichlarini tahlil qilish, tashkilotning ichki holatini o'rganish, uning tashkiliy boshqaruv tuzilmasi, strategik rejalashtirish va prognozlash, shuningdek natijalar monitoringi va zarur tuzatishlarni amalga oshirish va operatsion qarorlarni qabul qilish elementlarini har tomonlama birlashtirgan tizim sifatida izohlanadi.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining "Baholash faoliyati to'g'risida"gi qonuni. 2009 yil 9-aprel (o'zgartirish va qo'shimchalar bilan).

2. Домнина С.В., Савоскина Е.В. Модель управления стоимостью бизнеса // Вестник самарского государственного университета. – 2014. – №8 (119). – С. 18-23.
3. Шохазамий Ш.Ш., Абдураупов Р.Р. Стоимостная концепция финансового управления компанией // Проблемы современной экономики. – 2015. – №1 (53). – С. 143-148.
4. Оценка стоимости предприятия (бизнеса) / А.Г. Грязнова, М.А. Федотова, М.А. Эскиндаров, Т.В. Тазикина, Е.Н. Иванова, О.Н. Щербакова. — М.: ИНТЕРПРЕКЛАМА, 2003. - 544 с.
5. Qodirov Sardorbek Isroiljon o'g'li. Sanoat korxonalarida raqamli texnologiyalardan foydalanishning xususiyatlari. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" (Economics and Innovative Technologies) ilmiy elektron jurnali.
6. Xodiyev.B.Yu., Berkinov B.B., Kravchenko A.N. Biznes kiymatni 6axolash / ukuv kuplanma // I.F.d., prof. B.Yu. Xodiyev taxriri ostida - Toshkent: Fan , 2006-225 b .
7. Sherbakov V.A., Sherbakoyeva N.A. Otsenka stoimosti predpriyatiya (biznesa) . : Omega –L 2007-288 s .
8. <https://uza.uz/uz/posts/startap-zi-nima-va-u-anday-paydo-b-lgan--29-04-2020>
9. https://www.norma.uz/oz/bizning_sharhlar/startap_nima_degani_va_u_nima_u_chun_kerak